

RAPPORT # 8

FORSKNINGSFÖRMEDLING

EN HUMANISTISK PARADGREN

humtank

Innehåll

INLEDNING	3
RAPPORTENS FOKUS	3
FRÅN FÖRMEDLING TILL SAMVERKAN	5
DEN HUMANISTISKA FORSKNINGSFÖRMEDLINGENS SAMHÄLLSNYTTA	6
HUR KAN SAMHÄLLELIGT GENOMSLAG MÄTAS?	7
HUMANIORAS SAMHÄLLELIGA GENOMSLAG	11
HUR KAN FORSKNINGSFÖRMEDLING BLI EN MERITERINGSVÄG?	13
FORSKNINGSFÖRMEDLINGENS SVÅRIGHETER OCH PROBLEM	17
AVSLUTNING	18
FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER	19
NOTER	20

Forskningsförmedling är viktigt för att den kunskap som produceras på lärosätena ska komma samhället till del. Kunskap, innovationer och nytta handlar emellertid om mer än vad som ger omedelbar ekonomisk tillväxt. Genom till exempel publika samtal, populärvetenskapliga texter och deltagande i media-la sammanhang bidrar forskare till kunskaps-spridning som i sin tur gynnar medborgerlig bildning och demokrati. Samtidigt upplever många forskare – inte minst inom humaniora – att förutsättningarna för att förmedla sin forskning inte är gynnsamma. Hur kommer det sig och vad kan göras åt det? Det är kärnfrågorna i den här rapporten.

INLEDNING

Den listiga räven bjöd en gång storken på middag. Maten som serverades var en tunn soppa på ett platt fat, som storken med sin långa näbb inte kunde få i sig. Men rävens skratt fastnade i halsen. När storken bjöd igen serverades maten i ett smalt krus som bara storken kom åt. Sensmoralen i Aisopos gamla fabel handlar om att man blir behandlad på samma sätt som man bemöter andra, men också att alla kommer till sin fulla rätt först när man tar hänsyn till varandras olikheter.

Att bjuda och bjuda igen handlar inte om att bräcka eller konkurrera ut varandra; det skulle ta död på både trevnaden och aptiten. Inte heller bör den samverkan som svenska lärosäten är ålagda att ägna sig åt utgöra någon

slags tävling. Politiska intressen har emellertid förändrat forskningslandskapet i termer av att den forskning som finansieras tydligare ska kommuniceras till beslutsfattare och allmänhet. Fokus ligger ofta på samverkan med aktörer utanför akademien, både när forskningen designas och genomförs samt när den kommuniceras. Ibland ingår också krav på samverkan som villkor för att forskningen överhuvudtaget ska finansieras.¹ Detta gör att samverkan – i en tid präglad av kontinuerliga rankningar av universitet, forskargrupper och enskilda forskare – stundtals uppfattas som ett konkurrensförhållande, mellan såväl olika forskare som vetenskapsfält. Om man då tvingas mäta vilka forskare som är bäst på att samverka, är det viktigt att misstaget från fabeln inte upprepas. Spelreglerna ska inte skapas med enbart vissa vetenskapsområdets förutsättningar och kompetenser som förlaga.²

RAPPORTENS FOKUS

I denna rapport vill Humtank fokusera på forskningsförmedling – en central, men dessvärre stundtals förbisedd, komponent i samverkansbegreppet – och argumentera för en uppvärdering av denna.³ Mer precist ligger fokus på att understryka behovet av forskningsförmedling och visa att innovationer och nytta är mer än det som ger ekonomisk tillväxt. Inte minst är forskningsförmedling viktigt för upprätthållandet av ett demokratiskt samtal och medborgerlig bildning. Rapporten belyser hur många av vår tids centrala

begrepp (till exempel ideologi, polarisering, genus, och rasism) och praktiker (till exempel språkpolicyer och källkritik) i grunden är humanistiska innovationer.

Enligt en undersökning från Vetenskap & Allmänhet vill över hälften av forskarna inom humaniora (54 procent) lägga mer tid på att kommunicera sin forskning än vad de gör idag. Problemet är att förutsättningarna för detta saknas.⁴ För trots att samverkan med det omgivande samhället är påbjudet i lag saknas formaliserat utrymme för detta i ordinarie tjänster.⁵ Det innebär att forskningskommunikation eller andra samverkansaktiviteter varken finns inskrivna i de bemanningsplaner som styr forskares arbetstid eller ges ett särskilt högt meriteringsvärde vid merparten av tjänstetillsättningar eller vid bedömningar av ansökningar om forskningsanslag.⁶ I ljuset av detta diskuterar rapporten forskningsförmedling som meriteringsväg men ställer också frågan om forskare kan bli alltför samverkande.

Vetenskap & Allmänhets undersökning av forskares syn på kommunikation och samverkan med det omgivande samhället visar tydligt att humanister är den grupp som i högst grad utför olika kommunikationsaktiviteter.⁷ Även Vetenskapsrådet framhåller i sin forskningsöversikt från 2023 att humanistisk forskning "alltid har haft ett stort inslag av samverkan med aktörer utanför forskarvärlden, som myndigheter, företag och andra organisationer liksom med grupper som direkt berörs av den aktuella forskningen".⁸ Trots detta har Humtank tidigare visat att huma-

niora vanligen inte lyfts fram som ett samverkande vetenskapsområde.⁹ Detta beror sannolikt på att forskningsförmedling gradvis har ersatts av ett samverkansbegrepp som premierar forskningsinnovationer associerade med ekonomisk tillväxt.

VAD ÄR FORSKNINGSFÖR-MEDLING?

Forskningsförmedling handlar om forskares kommunikation av både egna forskningsresultat och breda ämneskunskap till utomakademiska aktörer. Ofta innebär detta en kommunikation av kunskap till den breda allmänheten genom populärvetenskapliga publikationer eller till mindre grupper genom till exempel föredrag. Därmed kan forskningsförmedling karakteriseras som kommunikation från en expert med specialkunskap inom något fält till personer utan sådan kunskap.¹⁰ Forskningsförmedling är dock inte endast populärvetenskaplig envägskommunikation, utan inkluderar också forskares bidrag till, och deltagande i, det offentliga samtalet, vilket bidrar till att både befolkningen och politiska beslutsfattare kan ta del av forskningsbaserad kunskap.¹¹

HUMANISTER – BÄST PÅ FÖR-MEDLING

Humanister utgör en drivande kraft i det offentliga samtalet. Enligt Vetenskap & Allmänhet deltar humanister i öppna föreläsningar och paneler riktade mot allmänheten i betydligt högre grad än andra forskare – nästan hälften (48 %) av alla humanister hade ägnat sig åt någon form av forskningsförmedling under de senaste tolv månaderna. Motsvarande siffror är för medicin- och hälsovetenskap 23 %, naturvetenskap 20 %, samhällsvetenskap 38 %, och teknik 24 %. Humanister skriver också populärvetenskapliga artiklar och böcker i större utsträckning än andra forskare, och medverkar oftare i samtal på museer, science centers och konsthallar. Tillsammans med samhällsvetare är humanister de som allra mest kommunicerar information om sin forskning till civilsamhälle, föreningsliv och ideella organisationer. De är också de forskare som oftast blir intervjuade i tv, radio, fackpress och populärvetenskapliga tidskrifter samt skriver debattartiklar.¹²

FRÅN FÖR-MEDLING TILL SAMVERKAN

Öppenhet och transparens är omhuldade ideal i den akademiska världen. Normen är att forskningsresultat ska komma många till del. I Sverige illustreras detta av de långtgående kraven på att forskning ska publiceras med så kallad öppen tillgång (*open access*). Att forskningen ska kommuniceras ligger i vetenskapens natur, och genom historien har forskare ägnat sig åt såväl inomvetenskaplig som utåtriktad kommunikation. I sin artikel "Föreställningar om samverkan" visar Ulrika Bjare och Eugenia Perez Vico hur tankar om lärosätenas roll i samhället har tagit olika uttryck i högskolelagen.¹³

När lagen stiftades 1977 låg fokus på en enkelriktad spridning av forskningsresultat till omvärlden, dels för att öka verksamhetens legitimitet, dels för att minska högskolans sociala snedrekrytering. Denna utåtriktade kommunikation benämndes ofta som tredje uppgiften, i relation till utbildning och forskning som sågs som universitetens två huvuduppgifter.¹⁴ Under 1990-talet tonades emellertid tanken på en linjär spridning ner till förmån för en mer integrerad och ömsesidig bild av relationen mellan lärosätena och det omgivande samhället, och tjugio år efter att lagen stiftades, år 1997, infördes begreppet samverkan. Nu fastslogs det att lärosätena skulle "samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet".¹⁵ En viktig anledning till att uppdraget utvidgades var idén att ökad samverkan skulle leda till stärkt konkurrenskraft och industriell utveckling.¹⁶

Betydelsen av ett sådant nyttogörande förstärktes ytterligare 2009, i ett tillägg till högskolelagen, som gjorde gällande att lärosätena också skulle "verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer [samhället] till nytta".¹⁷ Som framgår av 2020 års forskningsproposition har samverkan blivit ett forskningspolitiskt nyckelord, och kommunikationen beskrivs inte längre i termer av förmedling, folkbildning eller spridning.¹⁸ De senaste decennierna har uppdraget alltså bytt riktning, från att främst ha fokuserat på bildning och demokrati till att ge större betydelse åt kommersialisering och nytta i snävare bemärkelse. När humanistisk forskningskommunikation har utvärderats med en sådan måttstock har den framstått som svag och stundtals obefintlig. Här bör dock sensmoralen från fabeln om räven och storken hållas i minnet.

Under 2010-talet har dock nya idéer vuxit fram rörande behovet av att möta stora samhällsutmaningar. Tillväxtparadigmet har därför börjat ersättas av ett kunskapsparadigm. För att möta problem och utmaningar relaterade till exempelvis klimat, konflikter, migration, hälsa och ekonomiska klyftor behövs kunskaper från många forskningsfält och humanistiska perspektiv framstår återigen som aldrig så angelägna.

DEN HUMANISTISKA FORSKNINGSFÖRMEDLINGENS SAMHÄLLSNYTTA

Den humanistiska forskningsförmedlingen fyller (minst) två avgörande samhällsfunktioner som är nära sammanbundna: medborgerlig bildning och upprätthållande av ett demokratiskt samtal.

VARFÖR FORSKNINGSFÖRMEDLING?

Enligt Vetenskap & Allmänhets rapport anger forskare att de främsta anledningarna till att kommunicera forskning är att forskningsresultat ska komma till användning och att forskningen ska bidra till offentlig debatt. Det sistnämnda är en betydligt viktigare anledning för forskare inom humaniora och samhällsvetenskap, där sex av tio anser att det är ett av de viktigaste skälen. Detta kan jämföras med övriga forskningsområden där endast drygt tre av tio forskare anser det vara en viktig anledning.¹⁹

I demokratiska diskussioner och i skapandet av en medborgerlig bildning är öppenhet en central faktor. Som statsvetaren Sverker Gustavsson skriver: Varje "tendens till dogmatiskt upprätthållen alternativlöshet måste avisas".²⁰ Detta innebär alltså att en demokrati mår bra av att olika perspektiv finns och ges uttryck. Ett demokratiskt samhälle kräver en löpande diskussion av verklighetsuppfattningar, värdeomdömen och rekommendationer. "Bara därigenom kan kunskapssamhälle och livslångt lärande verkningsfullt och på ett avgörande sätt främjas. Öppenhet för invändningar och medvetenhet om förekomsten av alternativa möjligheter krävs för att auktoritära och populistiska böjelser inte skall ta överhanden."²¹

I en tid med ett informationstätt internet, där användare väljer sina informationskanaler och inte sällan hamnar i en slags bekräftande cirkel (*confirmation bias*), och då begrepp som faktaresistens och kunskapsförakt har etablerats för att beskriva en ökad misstro mot forskarsamhället, är kunskaper och förmågor som kritiskt tänkande och tolkande centrala.²² Enligt filosofen Martha Nussbaum är det just humaniora som främjar detta varför området är oundgängligt i en demokrati.²³

Allt fler röster har i offentligheten höjts för att påtala vikten av en ökad medborgerlig bildning som svar på de anti-demokratiska krafter som sprids. De har därför påpekat bildningens demokratiska värde liksom beho-

vet av att lärosätenas forskare syns i samhällsdebatten.²⁴ När okontrollerad information sprids snabbt och brett är humanisternas ofta långa perspektiv och erfarenhet av kritisk läsning värdefulla tillgångar.

Det är emellertid också viktigt att problematisera uppfattningen att humaniora skulle ha ett speciellt etiskt och samhälleligt ansvar, ofta uttryckt i termer av demokrati. Det finns, som musikvetaren Mikael Lundberg påtalar, en risk att den humanistiska forskningen uppfattas som mindre relevant om den främst kommuniceras med instrumentella syften, som till exempel att träna allmänheten i kritiskt läsande och tänkande eller att lära av historien.²⁵ Kanske är detta inte humanisternas främsta ansvar, utan i minst lika hög grad att kommunicera vad de anser vara värt att veta om just sina respektive specialområden? Här finns emellertid ett potentiellt problem när det gäller hur den här typen av samhällsrelevans ska mätas och bedömas.²⁶

HUR KAN SAMHÄLLELIGT GENOMSLAG MÄTAS?

Forskare har successivt fått vänja sig vid en verklighet där forskningsfinansiärer mäter och värderar nyttan av forskningen, såväl på ansökningsstadiet som efter att forskningsprojektet har avslutats, ibland även under projektets gång. Ett vanligt förekommande ord i dessa sammanhang är det som på

engelska kallas *impact*, vilket kan översättas till effekt, påverkan eller genomslag. Ofta görs en distinktion mellan inomvetenskapligt genomslag och utomvetenskapligt sådant i betydelsen samhällsnytta i en bredare bemärkelse. Hur kan då dessa olika aspekter av genomslag mätas och bedömas?

Ett vanligt sätt att mäta inomvetenskaplig påverkan är genom så kallad bibliometri, det vill säga kvantitativa analyser av antalet granskade artiklar och citeringar. Här tas hänsyn till hur prestigefyllda tidskrifter forskningen publiceras i och var den refereras till.²⁷ När det gäller samhälleligt genomslag är praxis för utvärdering inte lika utarbetad och det är mer diffust vad som avses; det kan handla om allt ifrån hur forskningen bidrar till ekonomisk utveckling till om och hur den gör avtryck i offentlig debatt.²⁸

Det finns således inte bara ett sätt att mäta forskningens samhälleliga genomslagskraft. Om fokus ligger på ekonomiska aspekter används vanligen kvantitativa beräkningar av till exempel patent, spin out-verksamheter och direkta medfinansieringar från näringslivet. I de fall då utvärderingar av samhällsrelevans ligger på kortsiktiga resultat, som mäts genom indikatorer som patent och medfinansiering från näringslivet, framstår kanske inte humaniora som särskilt samhällsnyttigt.²⁹

Problem som dessa adresseras i rapporten *Kortlægning af dansk humanistisk forskning* som är utgiven av det tvärvetenskapliga forskningscentrumet Humanomics vid Ålborgs universitet. Syftet med kartläggningen är att ta fram ett kunskapsunderlag som kan bidra till en mer upplyst debatt om humaniora och skapa förståelse för hur kunskap produceras inom det humanistiska fältet.³⁰ Även

Humanomics sätt att kartlägga är i första hand kvantitativt, men i stället för ett sedvanligt snävt fokus på artiklar och citeringar lägger Humanomics fokus på hela forskningsprocessen, de lyfter på så sätt fram aspekter som undervisning, samarbeten, metodval, ämnesområden och forskningsförmedling.³¹

Vad händer då om man som Humanomics använder denna kartläggningsmetod i stället för en strikt bibliometrisk? På det hela taget framträder en bild av ett produktivt humanistiskt fält som, förutom att leverera forskningsresultat, starkt bidrar till det nationella utbildningssystemet, tvärvetenskapliga och externa samarbeten samt internationalisering, och där forskarna ser det som viktigt att bidra till kritisk analys och interkulturell förståelse.

DANSKA HUMANISTERS SAMVERKAN

Humanomics rapport visar att danska humanister, liksom svenska, i stor utsträckning ägnar sig åt samverkan. 42 % av de danska humanisterna ingår i samarbeten med aktörer utanför forskningsvärlden inom såväl offentlig som privat sektor.³²

Humanomics rapport visar hur kunskapsområden kan utvärderas på ett bredare sätt än genom ett snävt fokus på *peer review*-artiklar, citeringar och analyser av medfinan-

siering från näringslivet. Utgångspunkten i kartläggningen är också att det är viktigt att olika ämnen utvärderas på sina egna villkor med redskap som är lämpliga för forskningen och ämnet i fråga. Redskap som fungerar bra för naturvetenskap lämpar sig inte självklart för humaniora och vice versa. Humaniora kräver ofta djupgående analyser där kvantitativa beräkningar kombineras med kvalitativ analys. I detta sammanhang kan det engelska utvärderingssystemet *Research Excellence Framework* (REF) nämnas. Detta system värderar faktorer som humanister vanligen är bra på, däribland samarbete med kulturliv, civilsamhälle, utbildningsinstitutioner, politiska och administrativa institutioner samt bidrag till offentlig debatt.³³

Det finns också andra problem i det nuvarande utvärderingssystemet för forskning och samverkan. Ett sådant är ett alltför starkt fokus på externt granskade artiklar och citeringar i internationella *peer review*-tidskrifter eftersom det kan minska forskares incitament att engagera sig i utåtriktad verksamhet. Ett annat är att utvärderingarna vanligen intresserar sig för resultat som kan mätas direkt efter avslutat projekt, eller kort tid därefter.

En relevant fråga i sammanhanget är hur traditionella och tämligen kortsiktiga utvärderingar av forskning påverkar forskarnas möjligheter och vilja att arbeta långsiktigt, till exempel med grundforskning som inte alltid genererar så mycket uppmärksamhet och citeringar som forskning inriktad på mer akuta frågor. Samhällsvinster med forskning är inte alltid omedelbart synliga utan snarare har de

karaktären av att vara långtids- och djupverkande. Detta gäller inte minst den begrepps-bildning som under lång tid har utvecklats inom humaniora och samhällsvetenskap, men som likväl bidrar till en ökad förståelse för samhället. Som David Budtz Pedersen från Humanomics elegant formulerar det, humanister bidrar till samhällets begreppsliga infrastruktur.³⁴

HUMANIORAS SAMHÄLLELIGA GENOMSLAG

Naturvetare och teknologer är, till skillnad från humanister och samhällsvetare, vana att ta patent på sina innovationer. Därför kan det vara svårare att få syn på den nytta som skapas av de senare, vilka inte söker att kommersialisera sina resultat på samma sätt.³⁵ Idéhistorikern Victoria Fareld uttrycker det som att humanister blir angelägna genom att gripa sig an "de stora frågorna om mänskligt liv, frågor som inte enkelt låter sig omvandlas till säljbara produkter."³⁶

Att politiska och sociala institutioner står i en ömsesidigt befruktande relation till samhällsvetenskaperna är tydligt. Men även humaniora har en samhällsbärande och samhällsutvecklande dimension, inte bara i relation till politiska och sociala institutioner utan också i sin funktion att kritiskt tolka, förvalta och utveckla institutionernas och medborgarnas kulturella resurser. Det går knappast att tänka sig dagens svenska samhälle utan språk, lagar, trosuppfattningar och konstnärliga

uttryck, som i synnerhet beforskas inom humaniora.³⁷

I själva verket är många av de begrepp som speglar samhället, och utgör dess gemensamma byggstenar, resultatet av humanistisk forskning och tankeverksamhet. Det går att göra ett tankeexperiment. Hur skulle en diskussion om dagens samhälle, eller politik, se ut utan begrepp som ideologi,³⁸ paradigmskifte,³⁹ polarisering,⁴⁰ mångkulturalism,⁴¹ genus,⁴² offentlighet,⁴³ totalitarism,⁴⁴ rasism,⁴⁵ och välfärd?⁴⁶ Dessa begrepp har myntats eller på ett avgörande sätt utvecklats av forskare och tänkare inom det humanistiska vetenskapsområdet, och de utgör idag en till synes omistlig del av det politiska språket. Begreppen är ett resultat av humanistisk grundforskning och utgör ett värdeskapande allmångods som förmedlats till allmänheten. De formar hur vi som kulturella varelser kan betrakta och tala om verkligheten. De är därför funktionella för det offentliga samtalet, och för de rum som detta förs i, men de har inte patenterats eller givits ett operationaliserat ekonomiskt värde.⁴⁷

Till kategorin humanistiska innovationer hör även nyskapade begrepp som antingen har börjat sprida sig i det allmänna språket eller som har potential att slå igenom på längre sikt. Förpappring är ett sådant exempel.⁴⁸ Det handlar om de ökade kraven på dokumentation som en konsekvens av ett samhälle som strävar efter mätbarhet. Ett annat begrepp är naturkontrakt.⁴⁹ Med detta kan människans förhållande till naturen under antropocen diskuteras och omförhandlas, i

analogi med hur begreppet samhällskontrakt sätter fingret på medborgarnas rättigheter och skyldigheter, å ena sidan, och maktens anspråk och legitimitet, å den andra.

Humaniora har även fördjupat perspektiven på andra sätt. Förutom grundbegrepp, som har blivit en del av det politiska samtalet, har humanister utvecklat analytiska verktyg som har kommit andra vetenskapsområden till godo. Exempel på sådana begrepp är fenomenologi och fenomenografi,⁵⁰ livsvärld,⁵¹ hermeneutik,⁵² medikalisering,⁵³ diskurs,⁵⁴ narcissistisk kultur,⁵⁵ orientalism⁵⁶ samt majoritetssvenskar och minoritetssvenskar (som alternativ till uppdelningen av "svenskar och invandrare").⁵⁷

Förutom det rent begreppsutvecklande arbetet har humanister också haft mer direkt påverkan på människors liv, till exempel i form av policyer. Ett sådant exempel är Språklagens elfte paragraf: "Språket i offentlig verksamhet ska vara värdat, enkelt och begripligt."⁵⁸ Lagen, som påverkar alla som skriver inom myndigheter och kommuner, är resultatet av ett så kallat klarspråksideal, sprunget ur 1800-talets språkvetenskapliga diskussioner (framför allt inom nordistiken), och formar nu tillvaron för i stort sett alla som lever i dagens Sverige.⁵⁹

En annan typ av betydelsefull humanistisk innovation är källkritiken. Som tradition har den anor i biblisk exegetik och filologi men utvecklades som en formaliserad metod i början av 1900-talet där svenska historiker var tongivande.⁶⁰ Den har sedan dess spridit sig över världen, till andra humanistiska discipliner, till samhällsvetenskaperna och i viss mån också till naturvetenskaperna. Källkritiken präglar även skolans läroplan och är en norm för hela det journalistiska fältet i alla demokratier.⁶¹ I broschyren *Om krisen eller kriget kommer*, utgiven av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och utskickad till alla svenska hushåll, sägs källkritiken utgöra det "bästa skyddet mot falsk information och propaganda".⁶² I broschyren reproduceras de traditionella källkritiska kriterierna (samtidighet, oberoende, tendensfrihet, äkthet, representativitet och rimlighet) genom att kokas ner till konkreta frågor genom vilka medborgarna bör ta till sig information.⁶³ Källkritikens värde kan inte överskattas och den är särskilt viktig i en tid präglad av kunskapsförakt, filterbubblor, vilseledande information och desinformation.⁶⁴

HUR KAN FORSKNINGSFÖRMEDELING BLI EN MERITERINGSVÄG?

Humtank ser flera vägar för att möjliggöra för forskare att i större utsträckning ägna sig åt forskningsförmedling. En vore att göra förmedlingskomponenten i samverkansbegreppet explicit, och låta detta bli en integrerad och självklar del av tjänstestrukturen. En annan handlar om meritering. Det finns emellertid flera hinder som behöver överkommas. Vad gäller meriteringsvägen krävs ett tydligare regelverk för hur den samverkan som många forskare redan ägnar sig åt, ofta i termer av forskningskommunikation, ska dokumenteras och värderas.⁶⁵ Vid bedömning av inomvetenskaplig skicklighet finns en tydlig valuta, till exempel publikationer, citeringar och bidrag från externa finansiärer.⁶⁶ Någon motsvarande dito för bedömning av olika former av samverkansmeriter finns inte, även om det finns de som gjort försök att samla kunskap om vilka utmaningar som finns samt strävat efter att möta dessa.⁶⁷

Mellan januari 2018 och november 2020 genomfördes projektet *MerSam – Meritvärde av samverkansskicklighet*, finansierat av Vinnova och deltagande lärosäten.⁶⁸ I slutrapporten konstateras att trots att samverkansmeriter börjat ta plats i lärosätenas styrdokument, placeras de nästan uteslutande sist i listor och ordningar av meriter som krävs. Därtill finns ofta en diskrepans i lärosätenas olika dokument (till exempel anställningsordning och kompletterande dokumentation, instruktioner till sökande och sakkunniga) vad gäller användningen av begreppet samverkan, vilket leder till oklarheter i såväl tolkning som praktik.⁶⁹

UPPLEVDA HINDER FÖR FORSKNINGSKOMMUNIKATION

Enligt Vetenskap & Allmänhet anger forskare från samtliga vetenskapsområden att det främsta hindret för forskningskommunikation är för många andra arbetsuppgifter med högre prioritet. I synnerhet är detta vanligt för forskare inom humaniora (67 %). Noterbart är dock att humanister, tillsammans med forskare från samhällsvetenskap, samtidigt är de som i lägst grad anser sig ha svårigheter att hitta lämpliga tillfällen eller målgrupper för sin forskningskommunikation. Humanister är också den grupp som i störst omfattning (54 %) vill lägga mer tid på forskningskommunikation. En annan vanligt förekommande orsak som anges som hinder är det låga meritvärdet vid meriteringar och tjänstetillsättningar (25 %) samt anslagsansökningar (21 %).⁷⁰

Som Humtank tidigare påtalat behöver samverkansbegreppet tydliggöras då det i nuläget saknas en enhetlig terminologi för humanistisk och samhällsvetenskaplig samverkan med det omgivande samhället vilken i praktiken ofta sker i termer av forskningsförmedling.⁷¹ Förutom denna begreppsliga otydlighet är också frågan vilken roll sakkun-

niga ska spela i bedömningen av olika former av samverkansmeriter, däribland forskningskommunikation, och underförstått vilken kompetens dessa har att bedöma desamma. Eftersom det ofta saknas särskilda instruktioner till de sakkunniga kring dessa meriter skapas en oförutsägbarhet och processen blir därför icke-transparent.⁷²

Björn Hammarfelt, docent i biblioteks- och informationsvetenskap, har undersökt hur samverkan förstås och bedöms vid akademiska tjänstetillsättningar genom att analysera sakkunnigutlåtanden för tillsättningar av lektors- och professorstjänster i historia och nationalekonomi. Som studiens titel, *Samverkans ovissa värde*, tydligt kommunikerar är en viktig slutsats att "värdet av interaktion med samhället är ovisst inom akademien, och kan bedömas mycket olika från fall till fall".⁷³

Till skillnad från lärosätenas policydokument, visioner och handlingsplaner, där samverkan lyfts fram som "2010-talets kanske främsta forskningspolitiska honnörsord"⁷⁴ – dock ofta utan att tydligt definieras – ger sakkunnigutlåtandena exempel på hur akademikers olika samverkansmeriter faktiskt bedöms i en inomvetenskaplig kontext, och vilken vikt de ges vid tjänstetillsättningar inom olika discipliner. Hammarfelts analys ger också en inblick i vilka former av samverkan de sökande deltar i och skriver fram i sina ansökningar.⁷⁵

Hammarfelt visar att det finns ämnesspecifika skillnader mellan hur sakkunniga i historia och nationalekonomi definierar samverkan, om de alls gör det, och vilka huvudtyper av

meriter som åberopas av de sökande och därmed bedöms av de sakkunniga.⁷⁶ Meriter inom det Hammarfelt kallar *samverkan som expertis* åberopas framför allt av nationalekonomer då de fungerar som ämnessakkunniga experter hos nationella myndigheter och internationella organ som OECD, samt författare av rapporter för dessa både nationellt och internationellt.⁷⁷ I kategorin *samverkan som förmedling* är däremot – kanske inte så förvånande – historiker de mest framträdande. Populärvetenskapliga publikationer är här en frekvent åberopad merit, men också andra former av forskningsförmedling genom media, museer och offentliga föreläsningar är vanligt förekommande. Rollen som forskningsförmedlare framstår som "en integrerad del av historikerns arbete, och populärvetenskapligt engagemang uppfattas nästintill uteslutande som positivt".⁷⁸ Att ha förmåga att "kommunicera sin och andras forskning, även på andra språk än det svenska, betonas i flera utlåtanden".⁷⁹

Baserat på detta vore det kanske rimligt att tro att forskningsförmedling skulle ges vikt och värde i sakkunnigutlåtanden för tjänster i historia. Fullt så enkelt är det dock inte. Enligt Hammarfelt tillmäter endast ett fåtal sakkunniga samverkansmeriter, och därmed också forskningsförmedling, så stort värde att de får ett tydligt inflytande över den samlade värderingen och rangordningen. I de flesta fall hamnar dessa meriter i bakgrunden och ges mindre betydelse i bedömningen än både pedagogiska och vetenskapliga meriter. Om kandidaternas vetenskapliga, pedagogiska och administrativa meriter är relativt lik-

värddiga kan dock samverkansmeriter fungera som tungan på vågen.⁸⁰

Hammarfelt identifierar också en annan tendens som är minst lika intressant: särskilt inom historia verkar en hög grad av samverkansaktivitet väcka en oro för att denna har skett på bekostnad av vetenskaplig publicering och meritering.⁸¹ Att den här synen på förhållandet mellan utåtriktad verksamhet och akademisk publicering inte är ovanlig illustreras av följande citat från historikern David Larsson Heidenblad, där en liknande oro uttrycks:

"Men vad har denna utåtriktade verksamhet skett på bekostnad av? Vad hade jag kunnat använda min tid till om jag inte skrivit stretchare och blogginlägg? Hade jag med andra vägval kunnat ge mig själv bättre chanser att få anslag, tjänster och anseende?"⁸²

Larsson Heidenblad parafraserar vidare en annan historiker, Johan Östling, som i ett panelsamtal underströk att det "föreligger en målkonflikt mellan strävan efter internationell vetenskaplig excellens och forskningskommunikation på svenska".⁸³ Om detta stämmer, riskerar en kandidats samverkansmeriter inte bara att hamna i bakgrunden av de vetenskapliga meriterna, utan de riskerar också att väcka frågor om kandidatens vetenskapliga meritering.

KOLLEGIALA VÄRDERINGAR AV FORSKNINGS- KOMMUNIKATION

Vetenskap & Allmänhets rapport visar visserligen att nästan hälften av de tillfrågade forskarna (46 %) uppfattar att det värderas positivt att ägna sig mycket åt forskningskommunikation. Samtidigt upplever 16 % att forskare som ägnar sig mycket åt kommunikation högre jämfört med forskare inom humaniora och samhällsvetenskap.⁸⁴

Ett sätt att uppvärdera olika former av samverkan, inklusive forskningsförmedling, är att inkludera detta vid nyanställningar och befordringsärenden vid landets lärosäten. För ett exempel på hur detta kan se ut i praktiken har Humtank granskat filosofiska fakulteten vid Linköpings universitet, där samverkan sägs utgöra "ett viktigt kriterium för befordran".⁸⁵ Undersökningen bygger dels på tillgängliga dokument, såsom LiU:s anställningsordning, dels på en intervju med filosofiska fakultetens dekan, prodekan samt anställningsnämndens koordinators.

I LiU:s anställningsordning fastslås samverkansuppgiften som en integrerad del av forsknings- och utbildningsuppdraget. Två typer av samverkan nämns: samverkan inom utbildning och samverkan inom forskning.⁸⁶ Här syns således hur samverkan inte ses som en tredje uppgift utan en integrerad del av undervisning och forskning.

Vid rekryteringar till LiU är samverkan inte inskrivet som krav utan styrs av den aktuella miljöns behov. Däremot utgör det ett krav vid befordringsärenden.⁸⁷ För att befordras till universitetslektor krävs att den sökanden har "dokumenterat samverkansförmåga inom utbildning och/eller forskning genom insatser i syfte att utveckla kontakter med det omgivande samhället", för biträdande professor krävs en visad "förmåga att vid sidan om akademiska fora tillgängliggöra ny kunskap för det omgivande samhället alternativt inorporerat samhälleliga behov i forsknings- och/eller utbildningssammanhang", och för att bli befordrad till professor ska den sökande ha "visat förmåga att leda (planera, organisera och genomföra) samverkan med det omgivande samhället i syfte att nyttiggöra relevanta forskningsresultat inom utbildnings- och/eller forskningssammanhang."⁸⁸

Fakulteten har inte preciserat samverkansbegreppet i anställnings- och befordringssammanhang, utan framhåller att det bör förstås i bred bemärkelse där olika samverkansformer styrs av eventuella disciplinära skillnader och förutsättningar. Därmed saknas särskilda instruktioner till sakkunniga vad gäller dessa meriter. Uppfattningen är att de sakkunniga

definierar begreppet utifrån sina kompetenser och kunskaper om det aktuella fältet och de möjligheter som där är tillgängliga. Vid intervju tillfället kunde ingen av informanterna dra sig till minnes något fall där avslag berott på bristande samverkan.⁸⁹

Vad gäller det perspektiv som pekas ut i Hammarfelts undersökning,⁹⁰ där en hög grad av samverkansaktivitet kan ses som negativt av kollegiet då det uppfattas ske på bekostnad av vetenskaplig meritering, är detta något som inte delas av filosofiska fakultetens anställningsnämnd vid LiU. Som skäl för detta anför bland annat att det beror på att de olika meriterna – i det här fallet forskning respektive samverkan – bedöms var för sig. Nämnden vid LiU delar dock Hammarfelts beskrivning av hur samverkansmeriter inte ges något tydligt inflytande över den samlade värderingen eller rangordningen av sökande. Inte heller kan samverkan kompensera för eventuella brister vad gäller vetenskaplig eller pedagogisk skicklighet. Det är endast i de fall där sökande är likvärdiga avseende vetenskapliga och pedagogiska meriter som samverkansmeriter kan ges rollen som tungan på vågen.⁹¹

I forskningsförmedlingen finns en spänning mellan vetenskap och popularisering som den utåtriktade forskaren måste hantera. Exakthet och facktermer behöver ofta offras till förmån för mer vardagsspråkliga begrepp och lättbegripliga resonemang.⁹² Därmed ökar risken för forskare som engagerar sig i den allmänna debatten att bli beskyllda för att vara slarviga eller till och med fara med osanning.

I Sverige finns ett stort antal offentligt profilerade forskare inom såväl humaniora som andra vetenskapsområden. Många av dessa uppbär en odelad trovärdighet. Det finns emellertid en kategori vetenskapsidkare som förvisso är auktoritativa och inflytelserika men som i sin offentliga roll har uppfattats som kontroversiella eller som tidvis har blivit föremål för kritiska röster. Kritiken kan röra alltifrån att en person har blivit ett slags kommersiellt varumärke där forskningen har satts på undantag,⁹³ till att identiteten som samvetsgrann och sanningssökande forskare, i populariseringssammanhang, kan dölja eller legitimera ogrundat tyckande, ideologiska tendenser eller privata konflikter.⁹⁴ Det är alltså inte helt riskfritt att försöka försona sitt kall som expert med det som folkbildare.

Det finns också en annan problematisk aspekt, som särskilt aktualiserats under de senaste åren, och som inte exklusivt rör humaniora, nämligen risken för den som deltar i det offentliga samtalet att utsättas för hat och hot. I rapporten från Vetenskap & Allmänhet är det sammantaget tre procent av forskarna som skulle önska ett större stöd i att hantera trakasserier. Det är emellertid värt att notera att i fyra undergrupper når siffran upp till åtta procent: kvinnor upp till 29 år, kvinnliga professorer, kvinnor inom humaniora och konst samt doktorander av båda könen inom humaniora och konst.⁹⁵

AVSLUTNING

Det kanske mest akuta kunskapspolitiska problemet idag är inte att det produceras för lite forskning, utan att den forskning som finns inte alltid når ut. För att hantera vår tids stora samhällsfrågor menar Humtank att vi behöver sätta sökarmen på kunskapens vägar från lärosätena till de skräp där den blir verkningsfull. Det finns därför goda skäl att ånyo lyfta fram forskningsförmedling som en central aspekt av samverkan. Det handlar emellertid inte om en tillbakagång till 1970-talets tankar om envägskommunikation, utan snarare om en interaktion mellan forskare och det omgivande samhället.

Svenska lärosäten är ålagda att samverka och det är ofta tal om en dubbelriktad interaktion mellan parter, avnämare eller publikar som förväntas ha ett slags ömsesidigt utbyte av varandra. Samtidigt som forskningsresultat når olika avnämare kan forskarna få hjälp att ställa frågor som är tydligt samhällsrelevanta. Interaktionen bär alltså på en potential att vara forskningsgenererande vilket gör den än mer relevant och viktig.

Gränserna är förstås svåra att dra, men tre huvudrelationer i lärosätenas samverkan med det omgivande samhället kan skisseras. Relationen *vetenskap–näringsliv/industri* inbegriper processer varigenom vetenskaplig kunskap kan varufieras, leda till jobb, ekonomisk tillväxt och liknande. Denna har legat till grund för innovationstanken och är sannolikt den som uppmärksammats mest som samverkansform under senare år. Därefter kom-

mer relationen *vetenskap–allmänhet* som ofta kopplas till universitetens folkbildande funktion i samhället. Den har ofta förståtts som den primära i förhållande till vad som tidigare kallades för tredje uppgiften. Den sista relationen, *vetenskap–politik*, är kanske minst utforskad eller åtminstone minst uppmärksammat som en del av vetenskapens genomslag och samverkansformer. Den berör bland annat den vetenskapliga kunskapens roll i sociala processer som leder till politiska innovationer, och de utbyten som där sker mellan forskare, experter, policymakare, politiker och civilsamhällets representanter.⁹⁶

Om de tre skisserade relationerna ovan förstås som exempel på olika former av samverkan, vilket vetenskapsområde framstår då som starkast? Forskare inom teknik och medicin är sannolikt de som är mest aktiva i förhållande till industrin, men framstår som svagare i utbytet med andra aktörer. När det gäller relationen mellan vetenskap och politik är det relativt jämnt mellan samhällsvetenskaperna, juridik och humaniora. I relationen vetenskap och allmänhet är däremot humaniora överlägset starkast och framstår därmed som ett tydligt och kraftfullt samverkande område. Detta utan att beakta humanistdominerade relationer som vetenskap och konst, forskares synlighet i offentligheten eller deras kontakter med samhällets olikartade skräp. Humanister är helt enkelt bäst på samverkan!

Men, för att återvända till den inledande fabeln och dess sensmoral, så handlar inte samverkan om att bräcka varandra, utan snarare om att olika vetenskapsområden har

FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

Humtank rekommenderar:

- att förmedlingskomponenten av samverkansbegreppet – det vill säga kommunikationen mellan forskare och allmänhet – uppvärderas, inte minst av demokratiska skäl;
- att innebörden av samverkan tydliggörs i anställnings- och beförordningsärenden;
- att forskningsförmedling uppvärderas vid tjänstetillsättningar och meriteringar;
- att formella möjligheter skapas för forskare att ägna tid åt förmedling, exempelvis genom att öppna för att samverkan (och därmed förmedling) kan skrivas in i bemanningsplaner och tjänstebeskrivningar, och genom att inrätta finansierade samverkans-terminer och sabbaticals för att skriva populärvetenskap;
- samt att infrastrukturen för forskningsförmedling utvecklas genom satsningar på olika kanaler (såsom bloggar, poddar, populärvetenskapliga tidskrifter) och kontaktytor (exempelvis gentemot journalister, skolor, bibliotek och bildningsförbund).

olika styrkor och svagheter som bör beaktas. Det är därför problematiskt att dagens samverkansbegrepp sällan är tydligt definierat eller har en gynnsam användning för humanister. Mot bakgrund av vad som skrivits fram i den här rapporten vill Humtank därför föreslå ett antal åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för humanisters samverkan.

NOTER

- * Humtank vill rikta ett stort tack till de externa läsarna Leif Runefelt och David Larsson Heidenblad för kommentarer på en tidigare version av rapporten.
- 1 Vetenskapsrådet. 2023. *Forskningsöversikt 2023: Humaniora och samhällsvetenskap*. Stockholm: Vetenskapsrådet, s. 19.
 - 2 Parallellen mellan Aisopos fabel och samverkansbegreppet i forskningspolitiken är inspirerad av en kortare text av Linus Salö på *Humtankar*. L. Salö. 2022. "Taktiksnack inför samverkans-vm." *Humtankar* 21/10. <http://humtank.se/taktiksnack-infor-samverkans-vm/>.
 - 3 Humtank har tidigare också argumenterat för ett breddat samverkansbegrepp. Se L. Runefelt och P. Ragnerstam. 2019. *Humaniora i samhället: Om behovet av ett breddat samverkansbegrepp*. Rapport 5. Humtank.
 - 4 G. Bolin och M. Bergman. 2019. *Jag vill, men hinner inte! Forskares syn på kommunikation och öppen vetenskap*. VA-rapport 2019:8. Stockholm: Vetenskap & Allmänhet, s. 77.
 - 5 J. Östling, K. Bernhardtsson, J. Björkman och J. Olsson. 2016. *Kunskapens nya rörelser: Framtidens humanistiska och samhällsvetenskapliga samverkan*. Stockholm: Kungliga Vitterhetsakademien, s. 31.
 - 6 Bolin och Bergman. 2019, s. 66.
 - 7 Ibid, s. 56.
 - 8 Vetenskapsrådet. 2023, s. 19.
 - 9 Runefelt och Ragnerstam. 2019, s. 4.
 - 10 K. Björkdahl, I. Leikanger och S. M. Tellmann. 2023. "Fascinasjonen for komplikasjonen: Om forskning på forskningskommunikasjon." I: K. Björkdahl, I. Leikanger och S. M. Tellmann (red.). *Formidlende omstendigheter*, s. 11–29, här s. 12. Oslo: Universitetsforlaget.
 - 11 M. Mangset, A. H. Midtbøen, K. Thorbjørnsrud och D. Wollebæk. 2022. "Forskere i offentligheten: Hva motiverer dem, og hva frykter de?" I: M. Mangset, A. H. Midtbøen och K. Thorbjørnsrud (red.). *Ytringsfrihet i en ny offentlighet*, s. 134–154, här s. 134. Oslo: Universitetsforlaget; Björkdahl, Leikanger och Tellmann. 2023, s.13.
 - 12 Bolin och Bergman. 2019, s. 56, 58.
 - 13 U. Bjare och E. Perez Vico. 2021. "Förställningar om samverkan: Hur visioner om lärosätenas roll i samhället tagit sig uttryck i högskolelagen." I: L. Salö (red.). *Humanvetenskapernas verkningar*, s. 251–280. Stockholm: Dialogos.
 - 14 Se D. Kasperowski och F. Bragesjö. 2011. *Bilda och samverka: Om införandet, implementeringen och förändringen av universitetens tredje uppgift 1977–1997*. Rapport nr. 207. Göteborg: Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori, Göteborgs universitet.
 - 15 *Riksdagens proposition 1996/97: 1*. Citerad i Kasperowski och Bragesjö. 2011, s. 18.
 - 16 Kasperowski och Bragesjö. 2011, s. 45–46.
 - 17 *Svensk författningssamling 2009: 45*. Citerat i Kasperowski och Bragesjö. 2011, s. 118.
 - 18 *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige. Prop. 2020/2021: 60*, s. 10.
 - 19 Bolin och Bergman. 2019, s. 47.
 - 20 S. Gustavsson. 2020. "Hur demokratin överlever." I: J. Heuman, J. Sandström och S. Widmalm (red.). *Ombärliga samtal: Humaniora och samhällsvetenskap i svensk offentlig debatt*, s. 65–92, här s. 67. Göteborg: Daidalos.
 - 21 Gustavsson. 2020, s. 67.
 - 22 J. Heuman, J. Sandström och S. Widmalm. 2020. "Kunskapsförmedlingens dilemma i svensk offentlighet." I: J. Heuman, J. Sandström och S. Widmalm (red.). *Ombärliga samtal: Humaniora och samhällsvetenskap i svensk offentlig debatt*, s. 11–30, här s. 11. Göteborg: Daidalos.
 - 23 M. Nussbaum. 2010. *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton: Princeton University Press.
 - 24 Se t. ex. J. Ingvarsson. 2014. "Universiteten måste ta sin folkbildaruppgift på allvar." *Dagens Nyheter* 1/11; M. Berglöf. 2018.

- "Tredje uppgiften viktigare än någonsin." *Sydsvenska Dagbladet* 13/9; J. Croneman. 2019. "Släpp loss forskarna i debatten – gärna i opposition mot journalister som går på tomgång." *Dagens Nyheter* 4/3; M. Bremmer. 2019. "Den frånvarande humanisten kan vitalisera vårt fantasilösa idéklimat." *Dagens Nyheter* 15/3.
- 25 M. Lundberg. 2019. "Humanistiska forskare måste försöka nå ut bättre." *Dagens Nyheter* 28/3.
 - 26 Det finns dock exempel där humanioras relevans visas empiriskt. I boken *Kunskapsbärerne* visar historikern Jan Eivind Myhre på ett övertygande sätt den betydande roll som Oslo universitet och dess forskare haft för den norska samhällsutvecklingen, och hur såväl humaniora som samhällsvetenskaperna varit oundgängliga. J. E. Myhre. 2011. *Universitetet i Oslo 1811–2011. Bok 8: Kunskapsbärerne – Akademikere mellom universitet og samfunn*. Oslo: Unipub.
 - 27 D. Budtz Pedersen och F. Stjernfelt (red.). 2016. *Kortlægning af dansk humanistisk forskning*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag, s. 21.
 - 28 D. Budtz Pedersen. 2017. *Impact: Redskaber og metoder til måling af forskningens gennemslagskraft*. Det frie forskningsråd, s. 4–10.
 - 29 Kristin Asdal, professor i teknik- och vetenskapsstudier, framhåller hur begreppet *impact* ofta vilar på idéer om direkt nytta vilket riskerar att den humanistiska forskningens bidrag till samhällsdebatten uppfattas som onyttigt. K. Asdal. 2017. "Er samfunnsforskerne nyttige?" *Dagens Næringsliv* 9/2.
 - 30 I rapporten, som bygger på svar från flera än tusen forskare, används en bred definition av humaniora vilken också inkluderar ämnen som antropologi, pedagogik och psykologi.
 - 31 Budtz Pedersen och Stjernfelt (red.). 2016.
 - 32 Ibid., s. 73.
 - 33 Budtz Pedersen. 2017, s. 7, 14–15.
 - 34 J. Ejning. 2015. "Humanister er gået fra at belære folk om verden til at hjælpe folk med at forstå den." *Berlingske* 29/8. Budtz Pedersen. 2017, s. 23.
 - 35 Jfr. K. Petrov, I. Hammar, P. Ragnerstam och L. Runefelt. 2020. "Framtidens samhälle kräver ny syn på samverkan." *Universitetsläraren* 21/2.
 - 36 V. Fareld. 2013. "Det forskningspolitiska nyspråket - bänd loss begreppen." I: Tomas Forser & Thomas Karlsruhn (red.). *Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter*, s. 229–237, här s. 235. Göteborg: Daidalos.
 - 37 Se t. ex. Karlstads universitet. U.d. "Om KuFo." Programtexten var en beskrivning av KuFo, Kulturvetenskapliga forskargruppen, men ersattes 13/12 2022 av en kortare version. <https://www.kau.se/kufo/om-kufo/om-kufo>.
 - 38 T. ex. A. Frenander. 1999. *Debattens vågor: Om politisk-ideologiska frågor i efterkrigstidens svenska kulturdebatt*. Göteborg: Arachne, s. 9–15.
 - 39 T. S. Kuhn. 1962. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
 - 40 J. Hansson. 2022. "Polarisering." I: J. Hansson och K. Savin (red.). *Svenska begreppshistorier: Från antropocen till åsiktskorridor*, s. 485–585. Stockholm: Fri tanke.
 - 41 C. Taylor. 1992/1994. "The Politics of Recognition." I: A. Gutmann (red.). *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, s. 25–74. Princeton, NJ: Princeton University Press.
 - 42 Y. Hirdman. 1988. "Genussystemet: Reflexioner kring kvinnors sociala underordning." *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr. 3, s. 49–63.
 - 43 J. Habermas. 1962/2003. *Borgerlig offentlighet: Kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*. Stockholm: Arkiv.
 - 44 H. Arendt. 1951. *The Origins of Totalitarianism*. New York: Schocken Books.
 - 45 A. Wasniewski. 2022. "Rasism." I: J. Hansson och K. Savin (red.). *Svenska begreppshistorier: Från antropocen till åsiktskorridor*, s. 545–559. Stockholm: Fri tanke.
 - 46 N. Edling. 2022. "Välfärd." I: J. Hansson och K. Savin (red.). *Svenska begreppshistorier: Från antropocen till åsiktskorridor*, s. 719–737. Stockholm: Fri tanke.

- 47 Med detta är dock inte sagt att begreppen borde patenteras, vilket i en mening innebär att de privatiseras. Humaniora är framgångsrikt när dess begrepp blir allmängods.
- 48 M. Brandin. 2019. "Ganska nya ord." *Trelleborgs Allehanda* 9/1.
- 49 S. Sörlin. 1991. *Naturkontraktet: Om naturumgängets idéhistoria*. Stockholm: Carlsson.
- 50 E. Husserl. 1913/1982. *Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to a Phenomenological Philosophy – First Book*. London: Kluwer Academic Publishers.
- 51 E. Husserl. 1936/1970. *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology*. Evanston: Northwestern University Press.
- 52 H.-G. Gadamer. 1997. *Sanning och metod*. Göteborg: Daidalos.
- 53 I. Illich. 1975. *Limits to Medicine: Medical Nemesis: The Expropriation of Health*. London: Boyars. Jfr. P. Conrad. 2007. *The Medicalization of Society: On the transformation of human conditions into treatable disorders*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- 54 M. Foucault. 2008. *Diskursernas kamp*. Eslov: Symposium.
- 55 C. Lasch. 1979. *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*. New York: Warner Books.
- 56 E. W. Said. 1978. *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- 57 Se t. ex. T. Hübinette. 2015. "Termen 'majoritetssvensk' håller på att slå igenom som den allmänna beteckningen på vita svenskar." *Tobias Hübinette Word Press* 22/12. <https://tobiashubINETTE.wordpress.com/2015/12/22/majoritetssvensk/>
- 58 Återgivet i L. Hanell. 2021. "Klarspråk som kommunikationsideologi: En länk mellan nordistik och statsbyråkrati." I: L. Salö (red.). *Humanvetenskapernas verkningar: Kunskap, samverkan, genomslag*, s. 92–119, här s. 110. Stockholm: Dialogos Förlag.
- 59 För en översikt, se Hanell. 2021.
- 60 F. Bertilsson. 2021. "Source Criticism as a Technology of Government in the Swedish Psychological Defence: The Impact of Humanistic Knowledge on Contemporary Security Policy." *Humanities*, vol. 10, s. 13–28, här s. 14.
- 61 Ibid., s. 14–15.
- 62 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. 2018. *Om krisen eller kriget kommer. Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*, s. 6.
- 63 Ibid. Se också G. Leth och T. Thurén. *Källkritik för Internet*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- 64 Om det senare, se t. ex. J. Haider och O. Sundin. 2022. *Paradoxes of Media and Information Literacy: The Crisis of Information*. London: Routledge.
- 65 Östling, Bernhardsson, Björkman och Olsson. 2016, s. 32.
- 66 Budtz Pedersen och F. Stjernfelt (red.). 2016, s. 21.
- 67 P. Romare (red.). 2021. *Samverkansmeritering – förutsättningar, behov och möjligheter. Rapport MerSam – Meritvärde av samverkansskicklighet*. Lund: Lunds universitet.
- 68 I projektet ingick Blekinge Tekniska Högskola, Försvarshögskolan, Göteborgs universitet, Högskolan i Borås (koordinerande lärosäte), Karlstads universitet, Kungliga tekniska högskolan, Linköpings universitet, Lunds universitet, Sveriges lantbruksuniversitet, Södertörns högskola och Uppsala universitet.
- 69 Vid vissa lärosäten omfattas inomakademiska aktiviteter, antingen vid annan fakultet eller vid annat lärosäte, medan andra lärosäten uteslutande använder begreppet för att beteckna aktiviteter som involverar aktörer från både akademien och utanför den. Romare (red.). 2021, s. 16.
- 70 Bolin och Bergman. 2019, s. 10, 68.
- 71 Runefelt och Ragnerstam. 2019, s. 22.
- 72 Romare (red.). 2021, s. 38.
- 73 B. Hammarfelt. 2021. "Samverkans ovissa värde: Samhällelig interaktion som merit i nationalekonomi och historia." I: L. Salö (red.). *Humanvetenskapernas verkningar*, s. 281–306, här s. 281. Stockholm: Dialogos.

- 74 Ibid., s. 283.
- 75 Ibid., s. 282–283.
- 76 Ibid., s. 293.
- 77 Ibid., s. 293–294.
- 78 Ibid., s. 295.
- 79 Ibid., s. 294. Hammarfelt identifierar en tredje kategori, "samverkan som interaktion/deltagande", illustrerad av "mer empirinära arbeten" som arbetsrapporter.
- 80 Ibid., s. 296–298.
- 81 Ibid., s. 296.
- 82 D. Larsson Heidenblad. 2022. "Forskningskommunikation och kampen om kunskap". *Konsten att vara en forskare – en blogg av David Larsson Heidenblad* 16/6. <https://davidlarssonheidenblad.blogspot.com/2022/06/forskningskommunikation-och-kampen-om.html>
- 83 Lunds universitet. 2022. *Forskningskommunikation och kampen om kunskap. Panel-samtal på Skissernas museum* 1/6. <https://www.youtube.com/watch?v=gcewDuEAHBA>.
- 84 Bolin och Bergman. 2019, s. 10, 48. Det kan dock noteras att dessa enkätsvar bryter mot en relativt etablerad attityd inom just naturvetenskap och medicin internationellt, om att forskare som lägger ned mycket tid på populärvetenskap, och blir ett välkänt namn hos allmänheten, måste tumma på såväl forskningens kvantitet som kvalitet och därmed sänker sin trovärdighet och försämrar de akademiska karriärmöjligheterna. Se t. ex. S. Martinez-Conde. 2016. "Has Contemporary Academia Outgrown the Carl Sagan Effect?" *The Journal of Neuroscience*, vol. 36, nr. 7, s. 2077–2082.
- 85 L. Salö, L. Runefelt, K. Petrov, J. W. Borgland och C. Johansson. 2022. *Humani-orastrategier i Sverige. Rapport 7*. Humtank, s. 26.
- 86 Anställningsordning för Linköpings universitet. 2022. DNR LiU-2022-04445, s. 6.
- 87 Detta bör förstås i ljuset av att det tidigare funnits en uppfattning om att det var enkla att bli befordrad till professor än att erhålla motsvarande tjänst i konkurrens. Intervju med filosofiska fakultetens dekan, prodekan samt anställningsnämndens koordinatorer vid Linköpings universitet 13 mars 2023.
- 88 Anställningsordning för Linköpings universitet. 2022, s. 18–21.
- 89 Intervju filosofiska fakulteten LiU. 2023.
- 90 Hammarfelt. 2021, s. 296.
- 91 Intervju filosofiska fakulteten LiU. 2023.
- 92 Jfr. K. Johansson. 2003. *Den torgförda biologin: Studier i populärvetenskapens problem och tematik*. Göteborg: Institutionen för idéhistoria och vetenskapsteori, Göteborgs universitet, s. 321–328.
- 93 Se t. ex. T. Olsson. 2007. "GW Persson saknar forskningsuppdrag." *Svenska Dagbladet* 7/9; O. Grahn. 2007. "Polisforskning i kris." *Polistidningen* 4/9.
- 94 Se t. ex. G. Johansson. 2022. "Agnes Wold förringar kostens betydelse för sjukdomar." *Dagens medicin* 3/8; J. Nilsson. 2015. "Hans Rosling, vänsterns nyliberale frälsare." *Det goda samhället* 9/9, <https://detgodasamhallet.com/2015/09/09/gastskribent-johannes-nilsson-hans-rosling-vansterns-nyliberale-fralsare/>; *Lundagård*. 2005. "Dick Harrison hämnas i ny bok." *Lundagård* 24/3, <https://www.lundagard.se/2005/03/24/5242>.
- 95 Bolin och Bergman. 2019, s. 64–73. Se också M. Mangset, A. H. Midtbøen, K. Thorbjørnsrud och D. Wollebæk. 2022.
- 96 L. Salö. 2022.

humtank.se

Webbplats: humtank.se · E-post: info@humtank.se · Twitter: [@HumtankSverige](https://twitter.com/HumtankSverige) · Facebook: facebook.com/humtank

2023